

אגישמקע ווארט

גליון תתס"ד פרשת כי תצא ט אלול תשפ"ו

אגדה ובקיאות

"זולל וסובא" (כא, כ)

בן סורר ומורה נענש, בין השאר, על זלילה והסביאה שלו, המביאות אותו לידי חטא. שכן תכליתו של האוכל הנה אך ורק להשביע את נפש האדם ולהחיותו, וכל אכילה שנועדה רק לענג את הגוף, הרי היא בגדר של תאוה אסורה.

בהקשר לכך מובא בספר "מעשה שהיה" המעשה הבא: באחד הימים הזדמן לפני רבי עקיבא איגר, עשיר שסיגריה היתה תחובה בפיו, והוא התענג על עשונה. "לשם מה לך סיגריה זו?" התעניין הרב. "הנני אוכל מעדנים רבים ומאכלי בשר שמנים, וכשהאדם שבע מאד - מסיבה לו הסיגריה עונג רב" השיב העשיר. בהזדמנות אחרת הבחין הרב בקבצן אחד, עני מרוד, שגם הוא מעשן סיגריה.

"אדם זה", הרהר הרב, "בודאי אינו מתענג כמו העשיר על מאכלי בשר מלאי שומן, לשם מה לו, אפוא, סיגריה?", והוא שאל אף את העני לסיבת העישון. "לעתים גוברת בי תחושת הרעב" הסביר העני, "ועישון הסיגריה פוגם בתאבון, וכבר אינני מרגיש שאני רעב".

נענה רבי עקיבא איגר ואמר: "אינני מבין, העשיר זקוק לסיגריה, מפני שהוא אוכל זולל, לעומת זאת, העני זקוק לה, משום שהוא רעב. וכי לא פשוט יותר יהיה שהעשיר יתן את מותר האוכל שלו לעני, וכך לא יצטרכו לעשן לא זה ולא זה?!..."

(ומתוך האור)

"שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים, כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנופל ממנו" (כב, ז)

מדוע נסמכה פרשת שילוח הקן לצווי על עשיית מעקה לבית חדש?

באר בספר "בנין אריאל", כי הנה לכאורה צריך להבין, לשם מה נדרש הצווי על עשיית מעקה? וכי מיהו אותו פתי שאינו עושה מעקה לגגו לשמור עצמו מן הנזק?! הלא בימים ההם הגג היה שימושי ואי עשיית מעקה לגג נראה כמעשה חסר אחריות שאין צורך להזהיר עליו כלל!

אלא שמדובר כאן באופן שהבונה בית חדש קיים לפני כן מצות

שילוח הקן, שמתן שכרה בצידה: "למען ייטב לך והארכת ימים", והבית אשר בנה הוא בית חדש ואז לא היה "קביעא הזיקא" (עין שלהי מסכת חולין), והוא בטוח בעצמו ויודע בנפשו שאין בו שמץ הרהור חטא, כל שכן חטא עבודה זרה, וכיון שכן, יעלה על לבו שאינו צריך לחשוש כלל מאי בנית המעקה לגג ביתו החדש, כי מובטחת לו על ידי התורה אריכות ימים!

לפיכך הזהירות התורה שאף אם נכון לבו בטוח בעצמו שלא ינזק, עדיין יש לחוש פן "יפול הנופל ממנו", מי שראוי ליפול, והיו עליו דמים, ועל כן שומה עליך למנוע זאת על ידי קיום מצות מעקה.

(ובנין אריאל)

"ויתד תהיה לך על אזנך והיה בשבתך חוץ וחפרת בה ושבת וכסית את צאתך" (כג, יד)

דרש בר קפרא, מאי דכתיב: 'ויתד תהיה לך על אזניך?' על תקרי 'אזנך' אלא 'על אזניך', שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון - יניח אצבעו באזניו. והינו דאמר ר' אלעזר: מפני מה אצבעותיו של אדם משופות כיתדות? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון - יניח אצבעותיו באזניו (כתובות ה ע"א)

שואל החתם סופר: הלא בהמשך כתוב "וכסית את צאתך" ומה שייך צווי זה לענין המובא בגמרא על חלקו הראשון של הפסוק? ובאר, שבגמרא שם מצינו דבר נוסף בענין האוזן: "תנא דבי רבי ישמעאל: מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה? שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון - יכוף אליה לתוכה".

ולשם מה נצרכים שני דברים כדי לא לשמוע לשון הרע - גם את אצבעות הידים וגם את תנוך האוזן? התשובה היא, שאם לומדים תורה ומישהו מדבר לשון הרע, אי אפשר להכניס את הידים לתוך האזנים, כי אסור ללמוד תורה כשנוגעים בצואת האוזן. מה העצה?

לדחוף את התנוך. אבל הוא יוצא מיד חזרה! לכן צריך להחזיק את היד עם התנוך בתוך האוזן, ועל זה נאמר "ויתד תהיה לך על אזניך וכסית את צאתך" כלומר את צואת האוזן!

(חתם סופר)

"וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושילחה מביתו" (כד, א)

ידוע כי ספר הכריתות המפריד בין איש לאשתו נקרא "גט".

לקוחות המעוניינים בהלוואה בריבית, גורם שיהיה מי שיציע את השרות.

לפי דברים אלו מתעוררת שאלה על המשך הפסוקים: "למען יברכך ה'... בכל משלח ידך", לכאורה ברכה כזו מתאימה יותר למלוה כספים, שלמרות התאפקותו מן הפתוי להלוות בריבית ולהרויח, לא יהיו עסקיו מופסדים, מדוע, אפוא, זוכה הלווה לברכה כזו? וכי הוא הקריב משהו על מזבח קיום צווי ה'?

בספרו "מנוחה וקדושה" מבאר רבי איסר, מתלמידיו של רבי חיים מוולוז'ין, ענין זה, וכה דבריו:

בפרק "איזהו נשך" מובא שהמלוה ברבית חוטא בחטא גדול, וסופו שלא יקום בתחית המתים. ולא עוד אלא שעל ידי כך משימים את משה רבנו 'חכם' (כוונת הדברים היא: כשוטה), שאילו היה יודע שיש רוח בדבר לא היה כותב שאסור להלוות ברבית.

הקשה על כל רבי איסר: הלא כל ילד קטן מודע לכך, שהלוואה ברבית היא מקור לרוח, וכי יעלה על הדעת, שכאשר כתב זאת משה רבינו הוא לא ידע, שיש רוח בדבר?

אלא - תירץ - הגמרא אינה מדברת על המלוה אלא על הלווה.

בא הלווה ואומר: מדוע משה רבינו אוסר עלי ללוות בריבית? כאן הזדמנה לי עיסקה מצויינת, שבתוך שנה תניב לי רווחים עצומים, ולא איכפת לי לשלם קצת ריבית כעת.

בדברים אלו הוא עושה, כביכול, את משה רבינו 'חכם', משל הוא אינו יודע, שגם הלווה מסוגל להרויח מהלוואה בריבית... וכעת, מאחר שהתורה אסרה הלוואה בריבית, הוא לא יכול להתפתח יותר מחנות המכולת הקטנה שיש לו...

באה התורה ואומרת ללווה: דע לך, שאם הקב"ה רוצה שתרויח, הוא 'יסדר' לך רווחים בלי עברות... וה' יברך אותך בכל משלח ידך!

אל תקח הלוואה בריבית - למען יברכך ה', כשאתה עושה

ובאר הגאון מוילנא, שנקרא כך מפני שבכל התנ"ך אותיות ג' ט' אינן מחוברות, דבר המעיד על פרוד!

והקשה רבי חיים קנייבסקי שליט"א: האם רק אותיות ג' ו-ט' אינן מחוברות, והרי ישנם עוד צמדי אותיות שאינם מחוברים: ג'-ק', ז'-ט', ז'-ץ', ס'-ץ'. ואם כן, מדוע דוקא אותיות ג'-ט', הן המעידות על פירוד?

ותרץ, שצמד האותיות ג'-ט', הוא הצמד הראשון לפני כל יתר הצמדים בסדר הא' ב', על כן דוקא הוא נבחר!

שמעתי דבר נחמד, שכאשר שנים מתחתנים, הרי הם "ביחד" המילה ביחד מורכבת מב' וד', וח' וי' האות המפרידה בין ב' וד' היא ג' והאות המפרידה בין ח' וי' היא ט'. נמצא שכשרוצים לפרק את הביחד, נותנים גט.

(הגר"ח קנייבסקי שליט"א)

לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך... למען יברכך ה' אלקיך בכל משלח ידך" (כג, כ-כא)

אזהרה ללווה שלא יתן ריבית למלוה (רש"י) מדברי רש"י נמצינו למדים שהפסוקים הללו מכוונים אל הלווה, המזהר שלא לגרום למצב של נשך ושל ריבית, שכן מאחר שהלווה מסכים ללוות בריבית, הוא מאפשר קיום מצב של הלוואה בריבית, האסורה מן התורה.

דומה הדבר לאדם המעשן סיגריה, אשר את פעולתו מתאים להגדיר כפועל יוצא "מעשן", על אף שהוא עומד ומעשן לעצמו, משום שכל סביבתו מריחה וסופגת את ריח הסיגריה, ונמצא, שעל ידי פעולת העישון הזו, הוא מעלה בעשן את כל סביבתו. כך גם הלווה בריבית, אינו רק לווה בעצמו, אלא גם גורם להוצרות מצב של הלוואה בריבית, שכן עצם העובדה שיש

בעומק הפרשה

ריתחא דאורייתא

"ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה למען יברכך ה' אלוקיך" (כ"ד י"ט)

בספרי כאן (סי' רפ"ג) איתא "א"ר אלעזר בן עזריה מנין למאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה מעלה עליו הכתוב כאילו זכה ת"ל לגר ליתום ולא למנה יהיה, והרי דברים ק"ו מי שלא נתכוין לזכות זכה מעלה עליו הכתוב כאילו זכה, מי שנתכוין לזכות זכה עאכ"ו" ורש"י העתיק דברי הספרי.

ויל"ע לפי הסוברים שמצות צריכות כוונה (עי' שו"ע או"ח סי' ס') א"כ מ"ט המאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני מקיים בזה מצוה, והרי לא נתכוון לשם מצוה דהרי לא ידע שנאבד ממנו. ולכא"ו יש מקום לומר (וכמדומני שראיתי באחד מהאחרונים שכתב כן) דהספרי קאי כמ"ד מצוות צריכות כוונה, דהרי מבואר בפסחים קיד: שהדבר שנוי במחלוקת תנאים אם מצות צריכות כוונה או לא, וא"כ הספרי שנקט שמי שנפלה מידו סלע

מקיים מצוה קאי בשיטת התנאים שמצות אי"צ כוונה, אבל אה"נ לפי הסוברים שמצות צריכות כוונה לא יהיה מצוה בכה"ג שנפל ממנו סלע ולא נתכוין לתת הסלע לעני, אולם יש לדון על תירוץ זה דהרי הספרי למד חידוש זה שמי שנפל מידו סלע ובא הסלע ליד עני דמקבל שכר, ממצות שכחה שנאמר בתורה שמצינו בה שאע"פ שהשוכח התבואה לא נתכוין כלל למצוה דהרי לא ידע מהשכחה אע"כ מקבל שכר ומזה למד הספרי למצות צדקה, ואם נאמר שכל דברי הספרי קאי דוקא כמ"ד דמצות אי"צ כוונה, ולמ"ד דמצות צריכות כוונה אין בזה מצוה, אכתי תיקשי איך המ"ד הסובר שמצות צריכות כוונה יפרש את מצות שכחה שרואים שיש בה קיום מצוה אע"פ שהשוכח לא נתכוין למצוה, והרי כבר הביא הביאור הלכה (סי' ס' ד"ה ו"א) את דברי הרשב"ם ושאר האחרונים שנקטו בפשיטות דלמ"ד דס"ל מצות צריכות כוונה, הוא דין דאורייתא, וא"כ תקשה להו ממצות שכחה שמוכח שאין צריך כוונה.

(פנינים מבי מדרשא)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

ידוע כי מרן הגרי"ש אלישיב היה רגיל ללמוד לבדו בלי חברותא בכל חייו היה ספון על מקומו והתרחק מחברה וכך צמח ונהיה ל"הרב אלישיב". הערנו, הלא מצינו בגמ' (ברכות ס"ג ב') כי אין לתלמיד חכם ללמוד לבד ואדרבה אמרו שם, שהלומד לבד נהיה טיפש עיי"ש, ואיך נהג כן מרן זללה"ה? רבינו שליט"א ענה על זה: מה שהתרגל לנהוג כן מסתבר כי מפני שבבחרותו לא היו לו חברים ללמוד עמם (שכן רובם לא היו בני תורה רק אנשים עובדים, בפרט בעיר מולדתו), ועוד, שאחר כך למד עם בניו ומסתבר שהוא גם נחשב לחברותא. גם אח"כ מסר שיעור לרבים וזה גם נחשב כמו חברותא. [הוסיף רבינו בצחות: ובכלל, חברותא עם הגמרא אינה "חברותא" טובה?...]

עוד שאלנו: ידוע שמרן זללה"ה היה לומד בניגון נעים, האם יש מעלה ללמוד מתוך ניגון, ואולי יש איזה ניגון מסוים? והשיב בחיך כי ניגון מסוים אין, אבל ענין הניגון מצינו כבר "מזמור שיר חנוכת הבית" והוא נדרש על הרבה דברים, נדרש על שבת ועל חנוכת בית המדרש ועוד, עכ"פ רואים שניגון הוא דבר חשוב. (ועי' מגילה ל"ב א') (ועי' ספר הזכרון לרבינו שליט"א, נדפס בספר שיח השדה, בחלק הדברים הטובים לזכרון אות ו', שהלומד בקול הוא מעלה שיזכור הלימוד, ועיי"ש)

(דברי שי"ח)

"וכי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולא למנה יהיה למען יברכך ה' אלוקיך בכל מעשה ידיך" (כד, יט)

האדם מצווה לזכור את העני בשעה שהוא אוסף את תבואתו לביתו וקוצר את קצירו, ולהותיר עבורו לקט, שכחה ופאה, כדי להזכיר לו לתת אל לבו שכל פרנסתו היא מן השמים, ועליו לתת לאלו שלא זכו בעושר ובפרנסה כמוותו.

והנה, בעוד שמצות פאה, היא פעולה שאדם עושה מדעתו, בה הוא מותיר בשדהו פינה לעני, שכחה היא מצוה שאותה עושה אדם בלי כונה, כשהוא, פשוט, שוכח לקחת משדהו אלומה אחת או שתיים, והקב"ה מחשיב לו זאת כמצוה, ואף מברך אותו בכל מעשה ידיו.

לכאורה דבר פלא הוא, מדוע מעשה שנעשה ללא כונה, ואינו מזכיר לאדם, שהכל מאת ה' ויש לתתו לעניים, נחשב לו לאדם כמצוה?

מבאר "חדושי ידידיה הלוי": מדת השכחה היא חסד גדול שעשה הקב"ה עם האדם, שכן אלמלא היה האדם שוכח, עלול היה למות מדכאון... כשכל מאורע עצוב נחרט היה בזכרוננו לעולמי עולמים.

התודה שאנו נותנים להקב"ה על החסד הזה, הוא באמצעות מצות שכחת העומר, או אז אנו נותנים את "פרות שכחתנו" לעניים, ובכך מודים אנו לקב"ה על שנתן לנו את המתנה החשובה הזו.

(חי' ידידיה הלוי)

השתדלות אל תעשה אותה בעבירה, שכן אם נגזר עליך להיות עשיר, הרי שתהיה אדם עשיר, מכל מצב שהוא.
(מנוחה וקדושה)

"זכור את אשר עשה ה'... למרים בדרך בצאתכם ממצרים" (כד, ט)

זכירת ענשה של מרים נועד על מנת להראות לנו עד כמה חמור הוא עוון לשון הרע, ולהרתיענו מפניו.

והנה, על לשון הפסוק מתעוררות שתי שאלות: האחת, מדוע מדגיש הכתוב שענשה של מרים ניתן לה "בדרך", וכי ישנה משמעות למקום שבו ניתן העונש - אם ניתן בעפולה או בדימונה, בדרך הלון או בדרך חזור?

והשנייה, מפני מה למדים אודות חומרת העוון ממרים, כששנים קודם לכן, כבר משה רבינו עצמו נענש והפך למצורע, על כך שדיבר לשון הרע על עם ישראל במצרים?

ה"חפץ חיים" מישב את השאלה הראשונה באמצעות מעשה שהיה עד לו: באחד הימים נסע ה"חפץ חיים" ברכבת, במהלך הנסיעה הבחין באשה שקמה לסגור את החלון, מכיון שהיה לה קר.

לא חולפות שתי דקות, והנה קמה ביתה שלאותה אשה, ניגשת אל החלון ופותחת אותו לרווחה.

"את רואה שקר לי" אומרת האם, "למה את פותחת את החלון?".
"כי הם לי".

קמה שוב האם ממקומה סוגרה את החלון, וכשהתישבה במקומה, התרוממה החוצפנית ופתחה...

לאחר שחזר הענין על עצמו בשלישית, אמרה האם לביתה: "חכי, חכי, תיכף נגיע הביתה, ואז תראי כבר מה שתקבלי ממני..."

התבונן החפץ חיים במחזה שנגלה לנגד עיניו והרהר לעצמו: מה רוצה הקב"ה ללמד אותי בכך? - שבדרך לא מענישים, אלא אם כן מדובר במקרה חרום המחייב תגובה באופן מיידי.

זוהי הסיבה שהקב"ה מדגיש לנו - מסיים ה"חפץ חיים" - "זכור את אשר עשה... בדרך", צא ולמד עד כמה חמור עוון לשון הרע, עד שהקב"ה לא המתין איתו עד שיגיעו בני ישראל לביתם וישבו על אדמתם, אלא עוד בהיותם בדרך העניש את מרים!

תירוץ לקושיה השניה והסבר לכך, שאין אנו לומדים את חומרת עוון לשון הרע מענשו של משה רבינו, שמעתי מידידי רבי נפתלי רנד, בשם המפרשים, שאמרו כי משה רבינו נענש במצרים, בזמן של עדנא דרתחא. בזמן כזה, בו מדת הדין משתוללת בעולם, אין פלא שהכל קשה יותר, ואדם נענש על כל מעשה.

אולם, ביציאת מצרים, כאשר הקב"ה מעניש את אויבי ישראל, ועם ישראל זוכה להארה מיוחדת ולניסים עצומים של קריעת ים סוף, מן, שבעת ענני כבוד וכיוצא בכך, ולמרות כל זאת - מקבלת מרים עונש כה חמור, מלמד הענין יותר מכל על חומרת העוון, אשר אפילו בזמן של רחמים וחסד, אין ברירה אחרת, אלא להעניש עליו.

(חפץ חיים)

"והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו, וכן תעשה לשמלתו" (כב, ג)

בפרשתינו לומדים אנו דיני מציאת אבידה "והיה עמך עד דרוש אחיך אותו והשבותו לו, וכן תעשה לשמלתו" מה שמלה מיוחדת שיש לה סימנים ויש לה תובעים חייב להחזיר אף כל שיש לו סימנים ויש לו תובעים חייב להחזיר (בבא מציעא כז ע"א) ומאכן למדנו יאוש באבדה (תוס' שם), הן בדבר שאין בו סימן והן דבר שנאבד בעיר שרובה נכרים.

ובענין זה, אספר -

היה לי חבר, יחד עברנו את כל מוראות המלחמה בסיביר ובמחנות הפליטים, שם נודע לו שנשאר לבדו בעולם וכל משפחתו עלתה באש הכבשים. הוא נשבר לחלוטין, לא יכול היה להמשיך, איבד כל טעם בחייו.

אמרתי לו: "בוא נכנס אל ה'חזון איש', וסרב. מה יוכל לומר לו, במה ינחמו, האם ישיב את בני משפחתו לתחיה. שבר כלי היה.

לא הנחתי לו, ונכנסנו יחדו.

שמעו ה'חזון איש', והורו לשבת. ישב.

אמר לו: "הרי אתה בן ישיבה, אספר לך על דין תורה שבא לפני פוסק הדור רבי יצחק אלחנן זצ"ל.

מעשה באברך ששקד על התורה, ואשתו פרנסה את הבית, סוחרת ממולחת היתה. קנתה סחורה מבוקשת בזול, בכסף מזומן, ומכרה אותה ברווח נאה.

יום אחד לקחה את צורו הכסף בידה ונסעה לעיר הגדולה ליום השוק. להותה, אבד ארנקו. חשך עליה עולמה, כל כספה היה בו. מיהרה אל הרב ובקשה שיכריז, שמי שמצא את הארנק יביאו אל הרב.

הגיע יהודי עני ואביון, וסיפר שמצאו.

נתנה האישה סימניה.

אמר האיש אל הרב: "רבי, גם אני למדתי פעם בחיידר, ואני יודע את הדין שהמוצא מציאה בעיר שרובה נכרים היא שלו, מפני שהבעלים מתיאשים. בת בוגרת לי ועלי להשיאה, ואני זקוק לכסף זה כאויר לנשימה. כשמצאתי, שמחתי: מציאה זימנו לי מן השמים.

הרב הכריז שיביאוהו אליו, ובאתי. אבל הריני מודיע למעלתו: אם על פי דין הכסף שלי, איני מוותר עליו!"

נכון הרב. מצד אחד, הכל מודים שהכסף היה של האישה, והוא כל הונה, ותלויה בו פרנסת ביתה. ומצד שני צודק היהודי, זו עיר שרובה נכרים והמוצא בה מציאה היא שלו.

נשא ה'חזון איש' את עיניו, ושאל בחיין: "נו, מה דעתכם?"

האברך קיטם מצחו ומשך בכתפיו, לא מצא מוצא: "מסכנה האשה".

המשיך ה'חזון איש': אכן, זו היתה גם דעתו של הרב, אבל הוא שלח את השאלה לרבה של קובנה, שענה: על פי דין, חייב המוצא להחזיר לאשה את כספה!"

האברך נדדך, גם אני. לפנינו משורת הדין, מובן. גמרא ערוכה היא (ב"מ כד ע"ב) ונפסד קה להלכה (חושן משפט רנט, ה) אבל על פי דין, מדוע?

הסביר ה'חזון איש': "סוד הדין שהמוצא מציאה בעיר שרובה נכרים היא שלו, משום שהבעלים מתיאשים. סוברים שנכרי ימצאנה, ויקחנה. אבל כאן היה הכסף של האישה, ומה שקנתה אשה קנה בעלה (גיטין עז ע"א) ובעלה הרי לא ידע שהכסף אבד וממילא לא התיאש [ואף שאם היה יודע היה מתיאש, הרי ההלכה שיאוש שלא מדעת לא הוה יאוש (ב"מ כא ע"ב)]. לפיכך יש להחזיר את הכסף לאשה מצד הדין!"

עניי האברך נצצו. איזו גאונות!

רכן ה'חזון איש' לעברו ונקבו במבטו: "הדברים אמורים גם לגביך! מי נתן לך רשות להתיאש?"

אפילו חרב חדה מונחת על הצואר, אל יתיאש!

האם אתה בעלים על המצב, או בעלים על עצמך?

אנו שלוחי של הקב"ה והוא הקוצב לנו את זירת פעולתנו, ועלינו לעשות את המוטל עלינו, ולהתפלל להצלחה! - מי שמך ומי הסמיך להתיאש?" והאברך יצא משם אדם אחר!

בישיבת נובהדרוק במזריטש סבלו חרפת רעב, פשוטו כמשמעו. ראש הישיבה הגאון הצדיק רבי דוד בלייכער זצ"ל הי"ד, היה מכתת רגליו בין הכפרים סביב, לאסוף אצל היהודים לחם לאכול. כך החזיק את מאתים התלמידים שבישיבתו ואת תלמידי הישיבות המסונפות אליה בעירות סביב. לפני הפסח הוסיף על דאגתו למזונות בני הישיבה גם דאגה לקמח כשר למהדרין לאפית מצה שמורה. במאמצים כבירים עלה הדבר בידו, ובכדי לשמור על הקמח מכל משמר, הניחו בעליית הגג של בית המדרש. והשמועה פשטה בישיבה: לחם ניתן אמנם במשורה, אבל מצות מהודרות יהיו בשפע.

עזר ה', וירדו גשמי זלעפות, מלווים במטחי ברד עזים. הברד שבר את רעפי הגג והגשמים חדרו פנימה, והחמיצו את הקמח השמור.

חשכו העיניים. מה עושים?"

מה אפשר לעשות? ניתן היה להשיג קמח למצות, אבל הוא עלה בכסף רב שלא היה במצא. והועלתה הצעה לפזר את בני הישיבה בין משפחות יהודי העיר. גם אם עניים

מרודים הם, בליל הסדר כולם כבני מלכים, ואומרים: "כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך ייתי ויפסח".

נענה ראש הישיבה ואמר: "מורי ורבותי, יש לי ארבע שאלות. אני מבקש שתענו לי עליהן.

השאלה הראשונה: מי צוה לאכול מצה בפסח?"

תמנה, איזו שאלה. "הקדוש ברוך הוא" כמובן.

"והשאלה השניה: מי עזר לי לאסוף את הקמח עבור המצות?"

נו, וכי גם זו שאלה? "הקדוש ברוך הוא" כמובן!

"והשאלה השלישית: מי הביא את הברד ששבר את הרעפים?"

מי אינו יודע, "הקדוש ברוך הוא" כמובן!

"ומי הביא את הגשמים שפסלו את הקמח?" "הקדוש ברוך הוא" כמובן.

"נו, אז הוא יביא לנו קמח חדש למצות!" פסק. שהרי הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים!

צודק, מה יש לומר!

ובעבר בדיקת חמץ הגיע הדור ומסר לראש הישיבה סכום כסף גדול שהגיע בדואר, והספיק לקניית קמח מהודר ברווח, ולאפות מצות עבור כל בני הישיבה!

ללמדך, שאין יאוש בעולם כלל!

ואני נזכר, כשעליתי ארצה פגשתי ברבי דוד זריצקי, הסופר החרדי הנודע. לא פגשתי בו לפני כן מעולם. ואמר לי: "רבי יעקב, בזכותכם היו לנו מצות בפסח!"

בזכותי? והלא לא ראיתי עד הנה!

וסיפר, אבל לא ידעתי אלא את סוף המעשה. אז אני מספרו עכשיו מהתחלה, לראשונה-

כשהצבא הגרמני פלש לרוסיה ושטט קדימה, והרוסים נסוגו בבהלה עד שהתבצרו בסטאלינגרד, פרצה בהלה רבתי בשורות הצבא, וגייסו כל מי שהיה כשיר להישלח לחזית.

ביקשו לגייס את כל שומרי הגולא, מחנה עבודה שלנו בסיביר, אך מה יעשו איתנו, האסירים? פזרו אותנו בעירות ובכפרים בסיביר, ונאסר עלינו לצאת מתחומי מקום מושבנו. עד לחמישה קילומטרים סביב.

מצד אחד, שמחנו. נפטרו מעבודת הפרך, כריתת עצי הענק בטיגה. מצד שני, במחנה היתה אספקת מזון סדירה, גם אם מנות רעב. ואני קשרתי קשרים עם הממונה על חלוקת הלחם, מהתבשילים שלהם הרי התנורנו, השגתי מבני החבורה כל מיני זוטות כשוחד, וסיפק לנו לחם לשבע. כאן, בעירה בה שהינו, מרקה שמה, חייבים היינו לדאוג לעצמנו למזון. לתושבים בקושי היה.

פעמים בשבוע חילקו השלטונות מוצרי מזון בסיסיים חינם. לפעמים בצלים, לפעמים סלק, לפעמים צנון. ובכן מה, נלעס צנון או נכסוס בצל? ניצלנו אפשרות אחת. שגרנו מכת בים לבני משפחותינו בארצות הברית. מובן שכתבנו שאנחנו בן העדן הסובייטי ולא חסר לנו מאומה, אבל שישלחו חבילות ולו כגילוי קרבה בעלמא. זה הציל אותנו. הגיעו חבילות קטנות, שנים שלושה קילוגרמים בלבד, אבל הכילו אוצרות. היו בהן חפסיות שוקולד וש- קיות תה, והתושבים המקומיים היו מוכנים לספק ירקות למכביר, קמחים ושמינים, עבור חפסית שוקולד או שקיק תה! קשרתי קשרים עם הפקידה הממונה על החבילות במשרד הדואר, והשגתי יפוי כח מכל חברי. היתה מוסרת לידי את החבילות ומקבלת את האישור, והייתי מאתר את החברים ומוסר לידם את חבילותיהם.

יום אחד היא אומרת לי: "הגיעה חבילה על שם אחד, דוד זריצקי, מרחוב פלוגי" אין רחוב כזה בעירה, ואין יהודי כזה ברשימתי. אולי הוא מתגורר באחד הכפרים סביב, איך אדע. הרי אסור לנו לצאת מתחומי העיריה.

אמרתי לה: "החזיקי בחבילה, ואשתדל לאתרו". זה היה בסביבות חנוכה.

בשלהי טבת שאלה הפקידה: "מה עם זריצקי?" משכתי בכתפי, אין אחד כזה.

אמרה: "על פי התקנות, עלי לשלוח את החבילה בחזרה. חבילה שלא נדרשה בתוך חודש ימים, חוזרת לשולח".

אמרתי: "איך ידעו אם נדרשה או לא?"

חזקה על הביורוקרטיה הרוסית שאינה יודעת בין ימינה לשמאלה.

ובכן, הפתעה, אמרה: "כל חבילה באה בעטיפה. אנחנו מסירים את העטיפה לפני המ- סירה ושולחים אותה למשרד הראשי, כאות שהחבילה התקבלה. מנהלים אחרינו מעקב. אם לא אשלח את העטיפה, עלי לשלוח את החבילה. ולהסיר את העטיפה בלי הנמנע, עבירה היא על החוק!" אמרתי: אין בעיה. אשיג לך עטיפה ריקה!

"איך" תמנה. "יש לי דרכים משלי", ענית.

הלכתי לשוק השחור, אין דבר שאין להשיג שם. תמורת שקית תה, השגתי עטיפה ריקה של חבילה מהדואר הרוסי! הבאתי לפקידה ונחה דעתה. השאירה את החבילה ברשותה. כעבור חודש, נתקלתי ביהודי מהכפר הסמוך זנמורו. קיבל אישור מיוחד להסדיר ענייני בעירת המחוז שלנו. חקרתיו, והתברר שדוד זריצקי שוהה עמהם. הוא כתב לבני משפחתו באר"ב שהוא שוהה בזנמורו שעל יד מרקה, והם טעו ושולחו למרקה עצמה. מהרתי למשרד הדואר, והחבילה נשלחה לזנמורו. עד כן, מה שידעתי.

וכשהגעתי לא"י גילה לי רבי דוד זריצקי שהחבילה הגיעה לידי יומיים לפני פסח, וב- תמורה למעדנים שהיו בה השיג "קמח מן השוק" למצות [הכשר בשעת הדחק (או"ח תנ) ואין שעת הדחק גדולה מזו] ותפוחי אדמה וירקות, וחגגו את ההגה בהרחבה.

ללמדך - שאין יאוש בעולם כלל. אנו עושים את שלנו, ולה' הישועה.

(והגדת)